

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ: ОСНОВНІ ІНСТРУМЕНТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

С. П. КОВАЛЬЧУК

(Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ)

Анотація. Мета статті полягає у вивченні інструментів державного регулювання залучення інвестицій у зарубіжних країнах, що можуть використовуватися в Україні. Стаття присвячена визначенню можливості та особливостей використання цих інструментів в Україні.

Визначено інструментарій державного регулювання залучення інвестицій в зарубіжних країнах, сформовано перелік інструментів та умови їх використання в Україні.

У статті обґрунтовано, що використання визначених інструментів буде сприяти збільшенню залучення інвестицій в Україні. Основні наукові положення статті можна використати у практиці державного регулювання залучення інвестицій.

Ключові слова: інвестиції, державне регулювання, податки, податкові пільги, облігації державної позики, вільні економічні зони.

Сучасні економічні реалії в Україні свідчать про необхідність активізації процесів залучення інвестицій як важливої умови для забезпечення економічного зростання. В умовах кризових явищ доцільно удосконалювати інструменти державного регулювання залучення інвестицій з метою підвищення їх дієвості та забезпечення бажаної результативності від їх впровадження. Досвід зарубіжних країн, особливо країн колишнього соціалістичного табору та країн Європейського Союзу в залученні інвестицій є цінним для України, враховуючи спільність соціально-політичних і економічних умов розвитку в недавньому минулому та помітні економічні успіхи таких країн на сьогодні. Вивчення складових механізму державного регулювання залучення інвестицій у цих країнах дозволить визначити інструменти, які доцільно та можливо використовувати в Україні.

Досягнення зарубіжних країн, особливо тих, що мають спільну з Україною історію розвитку, у сфері державного регулювання залучення інвестицій не може не цікавити

українських науковців. Дослідженням зарубіжного досвіду щодо інструментарію цього регулювання займаються такі науковці, як С. Є. Борисова, Т. Ю. Дударчук, К. В. Єрмілова, М. І. Карлін, Г. І. Коваль, С. М. Макуха, К. Л. Маркевич, В. Г. Мініч, О. А. Танцюра та ін. Вивчення їхніх праць дозволяє зробити висновок про вагомий напрацювання в частині аналізу зарубіжного досвіду державного регулювання залучення інвестицій. Інструментарій, що використовується в рамках державного регулювання в зарубіжних країнах, потрібно дослідити щодо можливості та доцільності його застосування в Україні. Огляд наукових праць із досліджуваної проблеми свідчить про необхідність вивчення можливості перенесення світового досвіду, особливо досвіду країн постсоціалістичного табору, на Україну, особливостей сучасного етапу цього процесу та проблем і чинників, що перешкоджають йому.

Стаття направлена на вивчення окремих інструментів державного регулювання залучення інвестицій у постсоціалістичних кра-

їнах і країнах Центрально-Східної Європи – нових членах Європейського Союзу, а також визначення можливості використання таких інструментів в Україні з урахуванням економічних реалій в державі.

Зарубіжний досвід щодо державного регулювання залучення інвестицій свідчить про широкий інструментарій, що використовується в цьому напрямі.

Важливою складовою державного регулювання залучення інвестицій є податкова політика держави. Свого часу в Угорщині була розроблена та впроваджена податкова політика, направлена на закріплення зовнішнього залученого капіталу в країні. М. І. Карлін зазначає, що іноземні компанії, які одержують дохід, створений на території Угорщини, платять податок на репатріацію такого прибутку за ставкою 18 %. Усі додаткові податки не стягуються, якщо отримані доходи (у вигляді дивідендів або в іншій формі) залишаються в Угорщині та не репатріюються за кордон [3]. Із 1 січня 2011 р. у Латвії встановлена знижка з прибуткового податку підприємств за вкладені в пріоритетні галузі інвестиції. На інвестиції від 4 до 50 млн євро надається знижка податку 25 %, а вище 50 млн євро – знижка 15 % від перевищення¹ [6].

Аналізуючи досвід країн ЄС у сфері іноземного інвестування К. Л. Маркевич зазначає, що сьогодні в країнах застосовують практику надання підприємствам з іноземними інвестиціями податкових пільг, метою яких є подолання регіональних диспропорцій і структурного безробіття, впровадження новітніх технологій, встановлення незначної відсоткової ставки на кредити [7, ст. 5]. Проте Г. І. Коваль і Т. Ю. Дударчук дотримуються позиції, що найбільш шкідливим за своїми наслідками для економічного зростання країн, що розвиваються, та країн із перехідними економіками є захист іноземного інвестора від конкуренції за рахунок надання йому податкових, митних й інших пільг і одночасне накладання на нього вимог національного вмісту, примусового створення СП, спільного використання технологій [5, ст. 114].

¹ Авторський переклад.

Враховуючи успішний світовий досвід, а також аргументи, що свідчать не на користь заходів зі зменшення конкуренції для іноземного капіталу, в Україні доцільно надавати податкові пільги не лише іноземним, але й вітчизняним інвесторам. Окрім того, вкрай потрібним заходом є зменшення кількості податків і зниження їх ставок, що зумовлено спадними тенденціями в економіці та необхідністю проведення стимулюючої дискреційної фінансової політики в державі. Обрання курсу на зниження ставок оподаткування в Україні, зокрема основного податку із підприємницького сектора – податку на прибуток, – це крок у правильному напрямку, адже він сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості держави.

Прийнятним є диференційований підхід до визначення пільгових режимів оподаткування, зокрема щодо необхідної структуризації напрямів інвестування, а також надання пільг в оподаткуванні для здійснення інвестицій у наукомісткі виробництва, інноваційну сферу діяльності, у відновлення та реконструкцію матеріально-технічної бази великих виробничих комплексів, а також диференційований підхід за регіональною ознакою.

Державна підтримка, як один із інструментів сприяння розвитку внутрішнього виробника, є необхідною не лише у разі входження України до ЄС, але й у сучасних умовах. Політика державного інвестування за рахунок коштів бюджетів різних рівнів активно використовується в Польщі. Джерелом здійснення таких інвестицій є власні кошти місцевого самоврядування, з яких покривається понад 40 % інвестиційних видатків [2, ст. 3]. Діаметрально протилежною є ситуація в Росії. Частка держави і муніципалітетів в інвестиціях незначна: федеральний бюджет становить 4–5 % (але в слаборозвинутих регіонах доходить до 30–60 %), регіональні та місцеві бюджети – близько 10 % [4, ст. 198].

Що стосується можливостей використання цього інструменту в Україні, то вагомим фактором, що перешкоджає цьому процесу, є дефіцит державного бюджету, а також незначна частка власних надходжень у дже-

рела формування місцевих бюджетів. Окрім того, низька платоспроможність державного бюджету є перешкодою для використання державних і муніципальних облігацій із метою залучення інвестицій. Досвід зарубіжних країн, зокрема Чехії та Польщі, засвідчив ефективність державних облігацій як інструменту у сфері регулювання залучення інвестицій. Фактором сприяння цьому виступив високий рівень довіри зовнішніх інвесторів до держави, як гаранта своїх фінансових зобов'язань, що зумовлено саме фінансовими можливостями бюджетів цих держав. О. В. Василенко зазначає, що в країнах, які є новими членами ЄС, зокрема Латвії, Польщі, Угорщині, Словаччині, Литві, формується тенденція до зростання привабливості механізму муніципальних запозичень [2, ст. 4]. Проте сфера запозичення коштів до місцевих бюджетів в Україні через випуск облігацій не забезпечить надходження достатнього фінансового ресурсу, знову ж таки через низьку фінансову спроможність самих бюджетів, відсутність упевненості в поверненні вкладених в облігації коштів, попри те, що державні цінні папери характеризуються незначним рівнем ризику. Тому процес залучення інвестиційного ресурсу через систему запозичення варто впроваджувати, проте розглядати його як ключовий у сукупності інструментів, направлених на збільшення фінансових можливостей бюджетів із метою інвестування коштів в економіку не варто.

Досліджуючи інвестиційні процеси у країнах Центральної та Східної Європи, не можна не розглянути приватизаційні процеси, які відбуваються в економіках країн. Важливо те, що залучення великої кількості іноземних інвестицій пов'язане саме з приватизацією [7, ст. 4].

Так, в Угорщині, що гостро потребувала іноземної валюти для обслуговування укладеного величезного зовнішнього боргу на початку 2000 р., державні підприємства намагалися продати зовнішнім інвесторам, а сектор послуг був практично відразу відкритий для приватизації і входження в нього іноземних компаній [7, ст. 4]. Приватизаційні процеси забезпечують зміну форми влас-

ності та відкривають широкий ринок об'єктів інвестування коштів. Проте практика показала, що проведений процес приватизації не є гарантом надходження фінансових ресурсів до приватизованих об'єктів із метою їх модернізації, розширення, оновлення та створення нової доданої вартості. Підтверджує це й А. В. Андреев, який, аналізуючи інвестиційний клімат та інвестиційну політику Росії, зазначає, що після приватизації інвестиції здебільшого були пов'язані зі зміною власності, кошти вкладалися в придбання акцій підприємств, а не в розвиток виробництва, а якщо й вкладалися, то в оборотний капітал [1, ст. 171]. В Україні приватизаційні процеси за своєю сутністю та наслідками не відрізняються від російських. Отже, цю сферу потрібно вдосконалювати.

Інструменти, що використовувалися чи використовуються сьогодні в економіках постсоціалістичних країн, у певній мірі наявні і в Україні. Частина з них активно застосовується в рамках державного регулювання залучення інвестицій. Інші не використовуються, проте їх доцільно впроваджувати. Є й такі, які не можуть стимулювати інвестиційні процеси через певні обставини. Дослідження цих інструментів саме в такому контексті узагальнено в табл. 1.

Отже, частина постсоціалістичних країн має переваги в залученні інвестицій, які не є характерними наразі для України (наприклад, членство в ЄС), або використовуються не повною мірою (наприклад, активізація залучення іноземних і внутрішніх інвестицій за рахунок податкових інструментів).

На сьогодні в Україні існують фактори, що перешкоджають повноцінному використанню інструментів, які є успішними в практиці залучення інвестицій у регіони постсоціалістичних країн. Диференціація країн за різними ознаками – це основний чинник, що унеможливає повне копіювання політики однієї країни для впровадження її в іншій. Проте повністю відмовлятися від інструментів, що, безперечно, сприяють притоку капіталу в країну, також не доцільно. Їх варто трансформувати відповідно до вимог сучасної економіки України. Обраний Україною курс

на євроінтеграцію ще більшою мірою підтверджує необхідність використання досвіду постсоціалістичних країн – нових членів ЄС у політиці активізації інвестиційних процесів.

Таблиця 1

Аналіз доцільності та можливості використання в Україні інструментарію державного регулювання залучення інвестицій у зарубіжних країнах

Перелік інструментів, державного регулювання залучення інвестицій	Країни, що використовують ці інструменти	Можливість використання в Україні	Рівень використання, причина прийнятності (відхилення) фактора для України
1	2	3	4
Вагома роль сировинного фактора серед чинників економічного розвитку та інвестиційної привабливості	Росія	–*	Значно нижчі потенційні можливості, ніж у Росії; наявні ресурси не використовуються на повну потужність як фактор сприяння залученню інвестицій; націленість на високотехнологічний, а не сировинний виробничий уклад
Інвестування в облігації державної позики	Чехія, Польща	+ , –**	Фактично використовується, проте низький рівень дохідності бюджету та наявність значного державного боргу не дозволяють здійснювати великі обсяги таких залучень
Інвестування з місцевих бюджетів за рахунок коштів таких бюджетів, а також інвестиційного ресурсу, що утворений при здійсненні муніципальних запозичень	Польща, Латвія, Литва, Угорщина	+ , –	Інвестування з місцевих бюджетів за рахунок бюджетних коштів використовується, проте є обмеженим через обмеженість самих фінансових ресурсів. В Україні передбачено право на здійснення запозичень до місцевих бюджетів
Диференційований підхід до надання податкових пільг	Польща, Угорщина	+ , –	Частково може реалізуватися через створену систему спеціальних економічних зон, проте в чистому вигляді цей норматив не впроваджений
Створення вільних економічних зон	Росія, Польща,	+ , –	В Україні визначено 11 вільних (спеціальних) економічних зон і 9 територій пріоритетного розвитку, проте ефективність їх функціонування не є стійкою через зміни законодавства, тому їх доцільність сумнівна (упродовж 2004–2005 рр.), вступ України в СОТ
Механізм приватизації	Усі країни постсоціалістичного табору	+ , –	Використовувався та продовжує використовуватися, проте його потрібно суттєво вдосконалити з метою забезпечення досягнення інвестиційного ефекту від його реалізації, а не лише одноразових надходжень до бюджету

Примітки: * – абсолютно неможливо використовувати цей фактор;

** – наявність умов і часткове використання цього фактора із певними перешкодами.

Подальші дослідження спрямовуватимуться на вивчення використовуваних інструментів державного регулювання залучення інвестицій в Україну та визначення способів їх удосконалення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев А. В. Основы региональной экономики : учеб. пособие / А. В. Андреев, Л. М. Борисова, Э. В. Плучевская. – М. : КНОРУС, 2008. – 336 с.

2. Василенко О. В. Світовий досвід формування інвестиційних ресурсів місцевих бюджетів [Електронний ресурс] / Василенко О. В. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/portal/>. – Назва з екрана.
3. Карлін М. І. Фінанси країн Європейського союзу [Електронний ресурс] / Карлін М. І. – Режим доступу: http://libfree.com/136717983-finansifinansi_krayin_eyvropeyskogo_soyuzu_karlin_mi.html. – Назва з екрана.
4. Кистанов В. В. Региональная экономика России : учебник / В. В. Кистанов, Н. В. Копылов. – М. : Финансы и статистика, 2006. – 584 с.
5. Коваль Г. І. Прямі іноземні інвестиції в країнах із перехідною економікою / Г. І. Коваль, Т. Ю. Дударчук // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. – 2007. – № 7. – С. 110–115.
6. Латвійське агентство інвестицій і розвитку [Електронний ресурс] : офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.liaa.gov.lv/rus>. – Назва з екрана.
7. Маркевич К. Л. Досвід країн ЄС у сфері іноземного інвестування – крок України до Європейської інтеграції [Електронний ресурс] / Маркевич К. Л. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/dtr/ep/2009_4/files/EC409_26.pdf. – Назва з екрана.

REFERENCES

1. Andreev A. V., Borisova L. M., Pluchevskaya E. V. *Osnovy regionalnoy ekonomiki* [Basics of the regional economy]. Moskva: KNORUS, 2008. 336 p.
2. Vasylenko O. V. *Svitovyi dosvid formuvania investytsiinykh resursiv mistsevykh biudzhativ* [Rules for the Citing of Sources], Available at: <http://www.nbu.gov.ua/portal/>.
3. Karlin M. I. *Finansy krain Yevropeiskoho soiuzu* [European Union finance], Available at: http://libfree.com/136717983-finansifinansi_krayin_eyvropeyskogo_soyuzu_karlin_mi.html.
4. Kistanov V. V., Kopyilov N. V. *Regionalnaya ekonomika Rossii* [The regional Economy of the Russia]. Moskva: Finansyi i statistika, 2006. 584 p.
5. Koval H. I., Dudarchuk T. Iu. *Naukovyi visnyk Volynskoho derzhavnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*, 2007, no. 7. pp. 110–115.
6. *Latviiske ahentstvo investytsii i rozvytku* [Latvian Investment and Development Agency], Available at: <http://www.liaa.gov.lv/rus>.
7. Markevych K. L. *Dosvid krain YeS u sferi inozemnoho investuvannia – krok Ukrainy do Yevropeiskoi intehtratsii* [The experience of EU foreign investment – a step towards European integration Ukraine], Available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/dtr/ep/2009_4/files/EC409_26.pdf.

С. П. Ковальчук (Винницький торгово-економічний інститут КНТЭУ). Зарубежный опыт государственного регулирования привлечения инвестиций: основные инструменты и перспективы их использования в Украине.

Аннотация. Цель статьи заключается в изучении инструментов государственного регулирования привлечения инвестиций в зарубежных странах, которые могут использоваться в Украине. Статья посвящена определению возможности и особенностей использования данных инструментов в Украине.

Определен инструментарий государственного регулирования привлечения инвестиций в зарубежных странах, сформирован перечень инструментов и условия их использования в Украине. Обосновано, что использование определенных инструментов будет способствовать увеличению привлечения инвестиций в Украину. Основные научные положения статьи

можно использовать в практике государственного регулирования привлечения инвестиций.

Ключевые слова: инвестиции, государственное регулирование, налоги, налоговые льготы, облигации государственного займа, свободные экономические зоны.

S. Kovalchuk (Vinnitsa Institute of Trade and Economics of Kyiv National University of Trade and Economics). **Foreign experience the state regulation of investment attraction: basic tools and prospects of their use in Ukraine.**

Summary. The purpose of the article is to examine the instruments of state regulation to attract investments in foreign countries can be used in Ukraine. The article is devoted to the definition and features the use of these tools in Ukraine.

Determined tools of state regulation of attraction of investments in foreign countries formed a list of tools and their conditions of use in Ukraine.

The article proved that the use of certain tools will help increase the attraction of investments into Ukraine. The main scientific position paper can be used in the practice of state regulation of investment attraction.

Keywords: investment, government regulation, taxes, tax breaks, government bonds, free economic zones.